
Lys i mørket

ARE BREAN

are.brean@tidsskriftet.no

Are Brean er sjefredaktør i Tidsskriftet. Han er ph.d. og spesialist i nevrologi.

Pandemien har endret verden. Det er blitt mer ulikhet og urettferdighet. Men det er også lys i sikte.

Foto: Einar Nilsen

I disse dager er det to år siden det da ukjente luftveisviruset SARS-CoV-2 ble diagnostisert i Wuhan i Kina. Innen året var omme, var nærmere 50 millioner mennesker over hele kloden smittet og 1,5 millioner døde (1), helsetjenester over hele verden var i knestående og verdensøkonomien skadeskutt.

I disse dager er det også ett år siden resultatene fra de første vaksinestudiene ble publisert. Siden har over åtte milliarder vaksinedoser blitt administrert til 55 % av verdens befolkning, men bare til 6 % av befolkningen i lavinntektsland (2). To år etter at pandemien startet, har over 260 millioner mennesker blitt smittet av viruset og over 5,2 millioner har dødd (3).

Bare i Europa er til nå 1,5 millioner mennesker døde (4). Covid-19 er blitt Europas ledende dødsårsak, og frem mot mars 2022 forventes det opptil 700 000 ytterligere koronarelaterte dødsfall i vår verdensdel (4). Belastningen på helsevesenet ser ikke ut til å avta, slik man for få måneder siden trodde: Kommende vinter forventer Verdens helseorganisasjon «høy eller ekstrem» belastning på intensivkapasiteten i 49 av Europas 53 land (4).

To år inn i pandemien, godt inne i den fjerde smittebølgen, vet vi mer om hva som virker enn i første smittebølge, og man skulle derfor tro at landenes strategi for å håndtere økende smitte er harmonisert. Men slik er det ikke. Landenes ulike håndtering av de første omikronvarianttilfellene i slutten av november 2021 er talende i så måte. Norge innførte streng testplikt og ti dagers karantene for alle reisende fra land i det sørlige Afrika. Sverige oppfordret dem til å teste seg, men uten noen form for kontroll eller testplikt (5). Andre europeiske land var betydelig strengere enn de to naboene i Norden og innførte umiddelbart innreiseforbud.

«'Hvert land for seg'-tankegangen har virket som et forstørrelsesglass på allerede eksisterende helsemessige og økonomiske ulikheter både i Europa og verden»

Innad i Europa, som i verden for øvrig, har ulikhetene i respons på pandemien helt fra starten tydeliggjort at de administrative grensene mellom regioner og nasjoner funksjonelt sett er kunstige. Stengte grenser har vært et hinder for den daglige utvekslingen av mennesker, varer og tjenester og har vært med på å forsterke regionale ulikheter. Ikke minst for helsetjenesten har dette vært et problem (6). «Hvert land for seg»-tankegangen har virket som et forstørrelsesglass på allerede eksisterende helsemessige og økonomiske ulikheter både i Europa og verden.

Sjelden har vi sett dette tydeligere enn ved den globale vaksinefordelingen. Den skrikende urettferdige vaksinefordelingen i verden er humanitært katastrofal. Mye taler også for at den vil føre til spredning av stadig flere virusvarianter, slik vi har sett det med den sørafrikanske omikronvarianten som nå truer. Likevel klarte ikke de rikeste landene på sitt nylige G20-toppmøte å bli enige om annet enn å nedsette nok en arbeidsgruppe som skal se på saken (7).

Heldigvis er det flere lys i sikte. Den svært hurtige utviklingen av nye vaksiner har vist verden styrken i globalt forskningssamarbeid. Resultatene av dette, som utviklingen av mRNA-vaksiner, vil ha varig betydning for kampen mot flere viktige sykdommer, og det gjør at vaksiner mot nye varianter av viruset vil kunne utvikles og produseres i rekordfart (8). WHO's svært viktige rolle i globalt helsearbeid har blitt tydeligere, og det skal vanskelig gjøres å svekke organisasjonen i årene som kommer. Verden har også

fått øynene opp for at vi er globalt gjensidig avhengige av hverandre – slik vi så det når til og med den amerikanske presidenten tok til orde for å oppheve patentrettigheter på koronavaksiner (9). Og selv med patentrettighetene i behold vil det ved nyttår ha blitt produsert 11,7 milliarder vaksinedoser mot covid-19, økende til 24 milliarder doser i juni 2022 (10). Det er nok til tre vaksinedoser hver til hele verdens befolkning.

For ett år siden var Norge nedstengt, og det var strenge antallsbegrensninger, også på julaften. Da skrev jeg at åpenhet og tillit er nødvendige ingredienser for å oppnå så høy vaksinedekning at vi selv kunne bestemme hvor mange gjester vi ville ha på julaften 2021 (11). Nå, ett år senere, har både åpenhet og tillit blitt satt på prøve både nasjonalt og globalt. Nasjonalt tyder mye på at vi har bestått prøven og at tilliten består. Globalt ser det dystre ut. Men det er lys i mørket. Og fortsatt ser det ut til at vi selv kan bestemme hvor mange gjester vi vil ha på julaften 2021.

LITTERATUR

1. Røttingen JA. Ingen er trygge før alle er trygge. Tidsskr Nor Legeforen 2020; 140. doi: 10.4045/tidsskr.20.0959. [PubMed][CrossRef]
2. Our World in Data. Coronavirus (COVID-19) vaccinations. <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations> Lest 1.12.2021.
3. WHO. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/table> Lest 1.12.2021.
4. WHO. The WHO European Region could hit over 2 million COVID-19 deaths by March 2022. https://www.euro.who.int/en/media-centre/sections/press-releases/2021/the-who-european-region-could-hit-over-2-million-covid-19-deaths-by-march-2022.-we-can-avoid-reaching-this-grim-milestone-by-taking-action-now/_nocache Lest 1.12.2021.
5. Jansson A, Vahlne A, Wahlin A et al. Har vi inte lärt oss någonting, Tegnell? Aftonbladet 30.11.2021. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/oWVmbK/har-vi-inte-lart-oss-nagonting-tegnell> Lest 1.12.2021.
6. Spatialforesight. COVID-19 impacts regional disparities. November 2021. <https://steadyhq.com/en/spatialforesight/posts/63d0e9e3-201c-4357-9695-eaf9921d54b7> Lest 1.12.2021.
7. Clark H, Sirleaf EJ. Ending this pandemic and securing the future. BMJ 2021; 375: n2914. [PubMed][CrossRef]
8. Extnance A. mRNA vaccines: hope beneath the hype. BMJ 2021; 375: n2744. [PubMed][CrossRef]
9. Maxmen A. In shock move, US backs waiving patents on COVID vaccines. Nature 6.5.2021. <https://www.nature.com/articles/d41586-021-01224-3> Lest 1.12.2021.
10. International Federation Pharmaceutical Manufacturers & Associations. As COVID-19 vaccine output estimated to reach over 12 billion by year end and 24 billion by mid-2022, innovative vaccine manufacturers renew commitment to support G20 efforts to address remaining barriers to equitable access.

<https://www.ifpma.org/resource-centre/as-covid-19-vaccine-output-estimated-to-reach-over-12-billion-by-year-end-and-24-billion-by-mid-2022-innovative-vaccine-manufacturers-renew-commitment-to-support-g20-efforts-to-address-remaining-barriers/>

11. Brean A. Åpent og tillitsfullt. Tidsskr Nor Legeforen 2020; 140. doi: 10.4045/tidsskr.20.0997. [PubMed][CrossRef]

Publisert: 13. desember 2021. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.21.0842

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 30. august 2026.